

Міністэрства культуры, Нацыянальная акадэмія навук, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Беларускі фонд культуры пасля набыцця нашай рэспублікай суверэнітэту актывізавалі захады па выяўленні і вяртанні вывезеных за межы краіны нацыянальных каштоўнасцей... Сёння такое вяртанне магчымае, найперш, дзякуючы найноўшым камп'ютэрным тэхналогіям. Апошні яскравы прыклад — лічбавы варыянт кнігазбору роду Храптовічаў.

Экслібрыс **Рымскі след кнігазбору Храптовічаў** з Вялікага княства

Класікі ў Шчорсах

Бібліятэка гэтага роду пачала фарміравацца прыкладна з другой паловы XVIII стагоддзя. А ўжо праз колькі дзесяцігоддзяў кнігазбор у Шчорсах Наваградскага павета стаў адным з самых багатых і каштоўных у Рэчы Паспалітай, а пасля і ў Расійскай імперыі. Яго заснавальнік Іяхім Літавор Храптовіч, канцлер ВКЛ, міністр замежных спраў Рэчы Паспалітай, набываў кнігі ў час падарожжаў па Францыі, Германіі, Галандыі і, вядома ж, сваёй краіне.

Значную частку калекцыі рэдкіх старадрукаў кнігазбору склалі кнігі з бібліятэкі кардынала Імперыялі ў Рыме, набытыя пасля яго смерці Храптовічам у 1793 — 1794 гг. Цікавы яшчэ і такі факт: вялікую колькасць геаграфічных карт падарыў Храптовічам польскі кароль Станіслаў Аўгуст Панятоўскі, які ў 1784 г., вяртаючыся з Нясвіжа, наведаў Шчорсы і, несумненна, пазнаёміўся з бібліятэкай. Ды яна была даступная не толькі для манархаў. Паводле сведчанняў гісторыкаў, некалькі разоў у Шчорсах бываў і Адам Міцкевіч. Даследчыкі ягонай творчасці сцвярджаюць, што ў бібліятэцы Храптовічаў паэт збіраў матэрыял для напісання паэмы "Конрад Валенрод". Таксама ў Шчорсах Міцкевіч працаваў над паэтычнай апавесцю "Гражына". У бібліятэцы пастаянна бывалі і Іяхім Лялевель, Уладзіслаў Сыракомля...

Пасля адыходу кнігазбору да сына Іяхіма Літавора — Адама — кнігазбор працягваў папаўняцца старадрукамі і новымі выданнямі. Менавіта ў гэты час, пасля вяртання з Сібіры, з 1841 да 1846 года бібліятэкарам у Шчорсах працаваў Ян Чачот, які актыўна дапамагаў Адаму Храптовічу камплектаваць бібліятэку.

Але затым, як зазначылі бібліёграф навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Тацяна Рошчына і даследчык бібліятэкі

Іяхім Літавор Храптовіч.

шасці месяцаў ажыццявілі электронную рэканструкцыю бібліятэкі Храптовічаў, аілюстраваўшы пры гэтым яе лёс у XX стагоддзі, у тым ліку пад час Першай і Другой сусветных войнаў, а таксама яе сучасны стан.

Першым крокам у гэтай справе стаў семінар, што прайшоў сёлета ў красавіку ў Кіеве і быў прысвечаны пытанням супрацоўніцтва дзвюх бібліятэк па праекце UNESCO "Стварэнне каталога "Бібліятэка Храптовічаў". У гэты ж час удзельнікі праекта з беларускага боку непасрэдна пазнаёміліся з выданнямі кнігазбору, але зразумела, што за невялікі час паспець апісаць больш як дзве тысячы кніг — не рэальна. З-за гэтага вырашылі пайсці па такім шляху, калі ў Беларусь дасылаліся лічбавыя выявы тытульных лістоў. Гэта стала своеасаблівым выпрабаваннем айчынных бібліёграфіаў на ўзровень прафесіяналізму: супрацоўнік бібліятэкі мусіў беспамылкова зрабіць бібліяграфічнае апісанне і ідэнтыфікаваць выданне выключна па фотаздымку тытульнага ліста.

У выніку за гэтыя паўгода, па словах Галіны Кірэвай, былі падрыхтаваны спісы, бібліяграфічныя апісанні крыніц, створаны і адрэдагаваны лічбавыя дублікаты, у прыватнасці, электронныя копіі тытульных лістоў і тэкстаў рукапісных кніг.

Храптовічаў Анатоль Фурс у кнізе “Памяць. Навагрудскі раён”, кнігазбор перайшоў ва ўласнасць яго брата Іерэнея, а пазней — да пляменніка Міхаіла, рускага дыпламата. У гэты час каштоўныя выданні са Шчорсайскай разыходзіліся па свеце, а сам кнігазбор зрабіўся недаступным для чытачоў. Новыя ўладальнікі бібліятэкі — Міхаіл і Канстанцін Храптовічы-Буцянёвы — вырашылі на пачатку XX стагоддзя перадаць кнігазбор на часовае захаванне ў бібліятэку Кіеўскага ўніверсітэта святога Уладзіміра і зрабіць яго тым самым адкрытым для навукоўцаў.

Мяркуюцца, што перадача кніг, якую курыраваў прафесар Мітрафан Доўнар-Запольскі, адбылася з умовай, што з адкрыццём ўніверсітэта на беларускіх землях бібліятэка будзе вернута назад. Неўзабаве ў Мінску з’явіўся БДУ, пасля чаго рабіліся захады ў гэтым кірунку Наркаматам асветы. Ды з-за шэрагу юрыдычных супярэчнасцей кнігазбор Храптовічаў застаўся ў Кіеве.

Вяртанне на DVD

Па-новаму паглядзець на забытаную сітуацыю і знайсці аптымальнае рашэнне ў справе рэстытуцыі каштоўнага кнігазбору паспрабавалі супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Нацыянальнай бібліятэкі Украіны імя У.І.Вярнадскага. Як адзначыла Галіна Кірэева, загадчык навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства НББ, удзельнікі сумеснага праекта цягам усяго

Як паведамыла “К”, у каталог увайшлі бібліяграфічныя апісанні і копіі тытульных лістоў інкунабул, палеатыпаў, кніг другой паловы XVI — XVII стст., выдадзеных, у тым ліку, і ў друкарнях ВКЛ. Практычна на ўсіх кнігах можна

ўбачыць эксплібрысы ці іншыя надпісы, якія маюць непасрэднае дачыненне да бібліятэкі.

У стваральніках дыска была магчымасць змясціць і некаторыя з арыгінальных і надзвычай каштоўных старадаўніх тэкстаў. Але перад гэтым, як сказала Галіна Кірэева, супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі звярнуліся па кампетэнтную парадку да доктара гістарычных навук, прафесара Георгія Галенчанкі. Улічва-

ючы яго меркаванне, на дыску, да ўсяго іншага, змешчаны і паўнатэкставыя копіі такіх каштоўных рукапісаў, як Другі літоўскі статут XVI ст., Нататкі Міхаіла Млечкі XVII ст., а таксама выданне 1899 г. “Щорская библиотека графа Литавора Храптовича” С.Пташыцкага. На дыск трапілі і каталогі “Biblioteka Veterum” з пазнакамі ўладальніка бібліятэкі ды сістэматычны і алфавітны каталогі збору польскіх кніг “Zebranie Biblioteki Polskiej”, што капісцы належалі Іахіму Храптовічу.

Дарэчы, у бліжэйшы час дыск “Бібліятэкі Храптовічаў” будзе перададзены ў Шчорсы: праз 100 гадоў частка кнігазбору ў новым абліччы вернецца на радзіму.

Кастусь АНТАНОВІЧ

